

У 515.66

Б 17

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Державний науково-дослідний інститут
фізичної культури і спорту

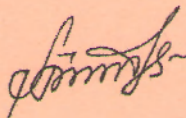
БАЗІЛЕВСЬКИЙ АНДРІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 796.323:796.058

**ІНДИВІДУАЛЬНА ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ЮНИХ
АСКЕТБОЛІСТІВ У РІЧНОМУ ЦИКЛІ ТРЕНУВАННЯ З
ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з
фізичного виховання і спорту

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат біологічних наук, доцент,
Глазирін Іван Дмитрович, Черкаський національний університет
ім. Богдана Хмельницького, завідувач кафедри фізичного виховання.

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Козіна Жаннета Леонідівна**, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, завідувач кафедри циклічних видів спорту та спортивних ігор;

доктор біологічних наук, професор **Коробейніков Георгій Валерійович**, Національний університет фізичного виховання і спорту, професор кафедри біології спорту.

Захист відбудеться 2 листопада 2012 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.856.01 Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий 25 вересня 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В. Шпак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На думку В.М. Платонова (2004), високий рівень досягнень у сучасному спорті передбачає потребу постійного пошуку нових форм підготовки та раціональної побудови тренувального процесу на різних етапах портивного удосконалення.

З огляду на це, як відмічають О.Ф. Товстоног (2010) та Г.А. Лисенчук (2003), актуальності набувають нові підходи до побудови навчально-тренувального процесу, що зорієнтовані на якісні сторони тренувальних впливів. Одним з оживлених шляхів удосконалення структури та змісту підготовки спортсменів є рієнтація на їх індивідуальні особливості (Ж.Л. Козіна, 2010; А.Л. Огаджанов, 007; А.Х. Талібов, 2005).

Крім виділення і впровадження загальних положень принципу індивідуалізації спортивних ігор важливого значення надають індивідуальній тактичній ідготовці (Б.Б. Петушинський, 2006; С.Н. Єлевич, 2008), заняття з якої рекомендують проводити ще на початковому етапі (В.О. Дрюков, 2004; А. Шинкарук 2004), оскільки засвоєння індивідуальної тактики є важливою складовою підготовки баскетболіста (Ж.Л. Козіна, 2010).

Якість ігрової діяльності спортсменів прямо пропорційно залежить від рівня їх техніко-тактичної та спеціальної рухової підготовленості (В.М. Платонов, 2004; Л.Ю. Поплавський, 2004; Ж.Л. Козіна; D. Ozer 2011; С. Castagna, 2008).

У засвоєнні техніко-тактичних прийомів важливе місце посідають психофізіологічні функції (В.І. Воронова, 2009; Ж.Л. Козіна, 2009; В. Коробейніков, 2006; Л.С. Фролова, І.Д. Глазирін, 2007), до яких Л.Ю. Поплавський (2004) відносить і мислення, яке у ігровій діяльності баскетболістів є вирішальним параметром у побудові тактичних дій (Ж.О. Цимбалюк, 2003). Тому можна вважати, що удосконалення та підвищення того рівня у гравців позитивно вплине на тактичну підготовленість як окремих спортсменів, так і команди у цілому.

У зв'язку з наявними проблемами тактичної підготовки – застосування сучасних технічних засобів у навчально-тренувальному процесі дає можливість ефективно використовувати та миттєво отримувати інформацію, що значно урізноманітнює та оптимізує навчальний процес (С.С. Єрмаков, 2004; Ж.Л. Козіна, 2009; І.Д. Глазирін, Л.С. Фролова, 2007; Л.А. Жуковська, 2006; С.І. Бєлих, 2005; В.С. Ашанін, 2002)

Результати аналізу науково-методичної літератури показали, що процес техніко-тактичної підготовки посідає одне з головних місць у підготовці юних гравців (Ж.Л. Козіна, 2008; Б.Б. Петушинський, 2006; С.В. Чернов, 2000; Н.В. Фураєва, 2001; Ж.К. Холодов, 2004; Л.А. Огородникова, 2008), а впровадження у нього новітніх технологій є актуальним і перспективним напрямом сьогодення (Ж.Л. Козіна, 2009, П.К. Петров, 2006; А.Е. Єгоян 2003; Г.І. Пригнашвілі; 2003). Тому застосування інтерактивних технологій під час розробки методик техніко-актичної підготовки юних баскетболістів з урахуванням їх психофізіологічних особливостей та спеціальної рухової підготовленості, що ґрунтуються на принципі індивідуального підходу, слід вважати актуальним напрямом досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконували з 2009 року – відповідно до Зведеного плану науково-дослідних робіт у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 роки за سموю 2.4.8 «Діагностика психофізіологічних станів спортсменів високої валіфікації» (номер державної реєстрації 0106U010996).

Тема затверджена науково-координаційною радою у галузі фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї молоді та спорту (витяг з протоколу № 1 від 17 березня 2011 року).

Мета дослідження – з'ясувати та експериментально обґрунтувати науково-методологічні підходи щодо індивідуальної тактичної підготовки баскетболістів 10-17 років з використанням інтерактивних технологій.

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан проблеми індивідуального підходу, ролі спеціальних рухових і здібностей та інтерактивних технологій у тактичній підготовці баскетболістів.
2. Виявити залежність якості ігрової діяльності юних баскетболістів від рівня психофізіологічного розвитку, психофізіологічних функцій та спеціальних рухових здібностей.
3. Розробити та експериментально перевірити методику контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів і їх тактичної підготовленості.
4. Обґрунтувати методику індивідуальної тактичної підготовки юних баскетболістів у річному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій і встановити її ефективність.

Об'єкт дослідження – тактична підготовка баскетболістів 10-17 років у річному циклі тренування.

Предмет дослідження – застосування інтерактивних технологій у тактичній підготовці юних баскетболістів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення спеціальної літератури та досвіду передової практики з проблеми індивідуалізації та застосування інтерактивних технологій в галузі спорту та у спортивних іграх змагання. Антропометричні методи дослідження, тестування рухових здібностей та психофізіологічних функцій, методика контролю тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», педагогічні спостереження, методи математичної статистики.

Наукова новизна роботи полягає у тому що:

- вперше розроблено методику контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», на основі вирішення реальних ігрових ситуацій;
- розроблено новий спосіб «Оцінки тактичної підготовленості баскетболістів»;
- розроблено новий спосіб «Визначення загального рівня спеціальної рухової підготовленості»;
- розроблено методику індивідуальної тактичної підготовки баскетболістів з використанням інтерактивних технологій у річному циклі тренування;
- розроблено структурні моделі управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10-17 років;

- доповнено та розширено інформацію про формування та розвиток тактичного мислення і тактичної підготовленості у юних баскетболістів.

Розроблена нами методика контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST» та способи оцінки тактичної підготовленості і визначення загального рівня спеціальної рухової підготовленості впроваджено:

- у навчально-тренувальний процес ДЮСШ БК «ЧЕРКАСЬКІ МАВПЦІ» м. Черкаси та ДЮСШ БК «ГОВЕРЛА» м. Івано-Франківськ;

- у навчальний процес навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького та Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

Особистий внесок здобувача полягав у виборі теми досліджень, пошуку та аналізі літератури за темою дисертації, розробці методики контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», пошуку способів визначення тактичної підготовленості та комплексного оцінювання їх спеціальної рухової підготовленості, впровадженні у практику методики індивідуальної тактичної підготовки юних баскетболістів у річному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи обговорювалися на VI міжнародній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м. Дніпропетровськ, 21-22 жовтня 2010 року); XV міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України» (м. Львів, 24-26 березня 2011 року); XIII Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Природничо-математичні та комп'ютерні науки» (м. Черкаси, 14-15 квітня 2011 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі та шляхи їх вирішення» (м. Чернігів, 19-20 травня 2011 року); IV міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми біомеханіки фізичного виховання та спорту» (м. Чернігів 20-21 жовтня 2011 року); XI міжнародній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я» (м. Харків 1-2 грудня 2011 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні технології формування особистості фахівця з фізичного виховання, спорту та основ здоров'я» (м. Чернігів 25-27 квітня 2012 року).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових праць, 7 з яких у фахових журналах і збірниках України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, 12 додатків, викладена на 143 сторінках основного тексту, містить 24 таблиці, 16 рисунків. Список літератури налічує 201 джерело авторів країн СНД і 36 – зарубіжних.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету і завдання дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, подано інформацію щодо апробації її результатів та публікацій за темою дисертаційного дослідження.

У першому розділі «Актуальні проблеми індивідуальної техніко-тактичної підготовки у спортивних іграх та баскетболі зокрема» вивчено та проаналізовано науково-методичну літературу з проблеми індивідуальності та індивідуального підходу у спорті (В.М. Платонов, 2004; О.Ф. Товстоног, 2010; В.А. Запорожанов, 2002), розкрито ключові моменти принципу індивідуалізації в ігрових видах спорту, зокрема у баскетболі, де тактичну підготовку здійснюють з використанням колективних форм організації навчально-тренувального процесу у поєднанні з індивідуальними (Ж.Л. Козіна, 2010; М.С. Бриль, 2001).

Також вивчено роль спеціальних рухових здібностей у процесі тактико-технічної підготовки баскетболістів. Зокрема А.Ю. Гроза, В.В. Рихліцький, О.Ю. Рибак (2007) відмічають, що стратегія успіху в сучасному баскетболі полягає у швидкому переключенні від однієї ігрової ситуації до іншої, в активному захисті й блискавичному результативному нападі, через що значно збільшився обсяг рухової активності гравців на майданчику та вимоги саме до їх спеціальної рухової підготовленості (Л.В. Костикова, 2003; Е.Ю. Дорошенко, 2005; С.Н. Єлевич, 2008). Отже, підвищуючи її рівень можна позитивно вплинути на технічну, а як наслідок і тактичну підготовленість баскетболістів.

Крім того результати теоретичного аналізу свідчили, що на сучасному етапі інформатизації суспільства комп'ютерні технології є одним із основних інструментів пізнання, зокрема і у галузі фізичного виховання та спорту (Ж.Л. Козіна, 2007; С.І. Белих, 2005; В.С. Ашанін, 2002). Слід зауважити, що навчальний процес з використанням новітніх інтерактивних програм спонукає до самостійної роботи, підвищує мотивацію та пізнавальну активність, покращує індивідуалізацію, диференціацію, інтенсифікує процес навчання, організовує систематичний та вірогідний контроль, сприяє уникненню суб'єктивності оцінювання (А.Л. Жуковська, 2006).

Вивчення науково-методичної літератури підтверджує актуальність пошуку нових шляхів та підходів щодо удосконалення техніко-тактичної підготовки баскетболістів з урахуванням їх індивідуальних особливостей та впровадження у цей процес новітніх комп'ютерних технологій.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» подано відомості про методи, контингент учасників експерименту, етапи вирішення завдань. Для вирішення поставлених завдань використовували такі методи дослідження: теоретичний аналіз, узагальнення спеціальної літератури, досвіду передової практики з проблеми індивідуалізації процесу тактичної підготовки баскетболістів і застосування інтерактивних технологій в галузі спорту та у спортивних іграх зокрема, педагогічні спостереження, методи математичної статистики, антропометричні, фізіометричні методи дослідження. Тестування спеціальних рухових здібностей юних баскетболістів здійснювали відповідно до методик, описаних Ю.В. Корягіною (2002) та Л.В. Костиковою (2003). Дослідження психофізіологічних функцій здійснювали за допомогою автоматизованої методики «Інтест» (Л.М. Козак, 1995). Контроль тактичного мислення баскетболістів

проводили за методикою «BASKETTEST» (І.Д. Глазирін, А.Г. Базілевський, 2010). Якісні та кількісні показники ігрової діяльності баскетболістів визначали відповідно до методу В.А. Темченко (2007).

У дослідженнях брали участь 315 баскетболістів 10-17 років, які були представлені юними гравцями ДЮСШ БК «Черкаські мавпи» м. Черкаси, ДЮСШ БК «Говерла» та ДЮСШ № 2 м. Івано-Франківська.

Дослідження проводили у декілька етапів:

Перший етап дослідження (2009-2010 роки) був спрямований на вивчення й аналіз науково-методичної літератури з проблем підготовки юних гравців у процесі їх становлення як висококваліфікованих спортсменів та методик для вивчення їх психофізіологічних, рухових функцій, обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження, визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, гіпотези дослідження, наспробацію методик діагностики загальних і спеціальних здібностей спортсменів. До завдань першого етапу входить визначення методів дослідження, кількісного та якісного складу досліджуваних, а також оформлення I та II розділу роботи.

Метою другого етапу (2010–2011) дослідження було проведення констатувального експерименту, під час якого здійснювали:

- вивчення фізичного розвитку та стану серцево-судинної і дихальної систем баскетболістів 10-17 років;
- дослідження психофізіологічних функцій юних спортсменів та розробку шкал оцінювання рівня розвитку тактичного мислення баскетболістів;
- опис характеристики рівнів розвитку тактичного мислення юних баскетболістів;
- дослідження процесів формування і динаміки тактичного мислення юних баскетболістів у нападі та захисті в річному циклі тренування;
- вивчення спеціальної рухової підготовленості юних баскетболістів.

Третій етап дослідження (2011–2012) передбачав проведення формувального експерименту з впровадженням методики контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST» та введення додаткових занять, спрямованих на підвищення рівня їх спеціальної рухової підготовленості до навчально-тренувального процесу з метою удосконалення тактичної підготовленості спортсменів.

Четвертий етап дослідження полягав у статистичній обробці даних, аналізі отриманих результатів та оформленні дисертації в цілому.

У третьому розділі «Характеристика чинників впливу на тактичну підготовленість та ефективність ігрової діяльності юних баскетболістів» наведено результати констатувального експерименту, які дали змогу встановити характерні особливості фізичного розвитку, стану серцево-судинної та дихальної систем, рівень розвитку психофізіологічних функцій, спеціальних рухових здібностей та вивчити показники ефективності ігрової діяльності баскетболістів 10-17 років.

Встановлено, що систематичні заняття баскетболом не впливають на загальні закономірності фізичного розвитку спортсменів, а вищі дані антропометричних вимірів є причиною спортивного відбору. Виявлені відмінності показників серцево-судинної та дихальної систем баскетболістів та їх ровесників, що не займаються

спортом, підтвердили позитивний вплив фізичної активності на функціональний стан людини, у даному випадку баскетболістів 10-17 років.

З'ясовано, що специфіка ігрової діяльності юних баскетболістів вимагає високих показників асоціативного мислення у період від 12 до 16 років, що встановлено у результаті порівняння відповідних показників з даними гандболісток, волейболісток та футболісток. З цього випливає, що кожен ігровий вид спорту має свої особливості, які полягають у пріоритетності деяких різновидів мислення відповідно до напрямку ігрової діяльності.

Рівень розвитку спеціальних рухових здібностей баскетболістів від 10 до 17 років підвищувався поступово відповідно до їх віку та стажу ігрової діяльності з періодами значного приросту, переважно від 13 до 14 років та у 17 років.

Оскільки нині визначення тактичної підготовленості здійснюється шляхом спостереження та суб'єктивного оцінювання дій гравців на майданчику, тому виникає потреба розробки способу об'єктивного оцінювання тактичної підготовленості баскетболістів.

За свідченнями В.М. Платонова (2004), Л.П. Матвєєва (2008), Ж.Л. Козіної (2010) тактична підготовленість впливає на якість ігрової діяльності. Тому для її характеристики за методикою В.А. Темченка (2007) ми визначили інтегральний коефіцієнт корисної дії спортсменів (ІККДС), який базувався на кількісних та якісних показниках гри, співвідношення яких залежить від рівня розвитку спеціальних рухових здібностей спортсменів. (В.Н. Платонов, 2004; Л.Ю. Поплавський, 2004; Л.В. Костикова, 2003).

Отримані результати ефективності ігрової діяльності баскетболістів 10-17 років показали, що для значного збільшення арсеналу технічних прийомів юним гравцям потрібно не менше трьох років ігрового досвіду, а для підвищення їх якості – не менше чотирьох. Також зауважимо, що саме чотири роки навчально-тренувальної діяльності та ігрової практики ведуть до значного підвищення інтегрального коефіцієнта корисної дії спортсменів, що виражав ефективність гри юних баскетболістів.

Окрім цього на важливість ролі тактичного мислення у процесі тактичної підготовки наголошують І.Д. Глазирін (2007); Л.С. Фролова (2010) і В.О. Супрунович (2010), якими у складі наукової групи Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького отримано патент на спосіб визначення психофізіологічних характеристик для оцінювання рівня спеціальної підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх (№ 43456; 25.08.2009. Бюл. №16) та розроблено методики для контролю тактичного мислення гандболістів «BALI TEST» та футболістів «FootBallTest». Однак відповідних розробок для застосування саме у баскетболі нами не виявлено. Тому на основі алгоритму названих вище програм, нами розроблено, та модернізовано методику для об'єктивного оцінювання, контролю та підвищення рівня тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», відмінність якої полягала у демонстрації динамічної реальної ігрової ситуації у нападі чи захисті, варіанти вирішення якої досліджуваному пропонували обрати на власний розсуд, після чого він міг бачити продовження ігрової комбінації, що давало можливість визначити правильність свого вибору.

Методикою «BASKETTEST» передбачено вибір мови, зручної для користувача (українська, російська та англійська), також включено відеоінструкцію, щодо порядку виконання необхідних дій. Програма містить блоки для тестування тактичного мислення у нападі та захисті, кожен з яких має 200 відеокліпів розвитку тактичних комбінацій. За довільним вибором системи тестованому представлялися 15 відеороликів підряд, при цьому демонстрація кожного становила 7,33 с.

Після вирішення останнього завдання на монітор виводилися результати: загальний час тестування, коефіцієнт тактичного мислення (%), середній час на ухвалення рішення (с), сумарний час на ухвалення рішення (с). Отримані показники, для зручності обрахунку автоматично зберігалися у форматі Microsoft Office Excel.

З метою усунення індивідуальних, середовищних та психофізичних станів юних гравців вирішення тактичних завдань кожного блоку здійснювали гричі.

У результаті дослідження тактичного мислення юних баскетболістів встановлено, що їх коефіцієнт тактичного мислення у нападі (КТМН), з 10 до 12 років, та захисті (КТМЗ) з 10 до 13 років покращувалися поступово без особливих річних приростів ($p > 0,05$). Наступні вікові періоди характеризувалися значними приростами КТМН – від 13 ($46,43 \pm 1,41$ %) до 14 років ($56,21 \pm 1,33$ %) та КТМЗ – від 14 ($60,61 \pm 1,53$ %) до 15 років ($65,18 \pm 1,28$ %), ($p < 0,05$). Наступні вірогідні позитивні зрушення тактичного мислення баскетболістів у нападі та захисті були зафіксовані у 17 років з річними приростами відповідно на 4,74 % і на 6,19 %. Це могло свідчити про те, що для значного підвищення показників тактичного мислення у нападі юним баскетболістам необхідний ігровий досвід не менший ніж три роки, а для захисту – не менший ніж чотири роки.

Для визначення особливостей впливу факторів на якість ігрової діяльності спортсменів 10-17 років нами проведено кореляційний аналіз між інтегральним коефіцієнтом дії спортсменів (ІККДС), що визначав ефективність гри баскетболістів та показниками їх фізичного розвитку, стану серцево-судинної, дихальної систем, психофізіологічними функціями та спеціальними руховими здібностями (СРЗ).

Результати аналізу показали, що ефективність ігрової діяльності у період від 10 до 13 років залежала, переважно, від СРЗ, про що свідчили достовірні помірні та значні кореляційні зв'язки – $r = 0,49-0,65$ ($p < 0,05$). Від 14 до 17 років якість гри спортсменів залежала, в основному, від рівня розвитку СРЗ ($r = 0,49-0,74$) та психофізіологічних функцій ($r = 0,64-0,75$). Також відмітимо найвищі кореляційні зв'язки інтегрального коефіцієнта корисної дії спортсменів з коефіцієнтом тактичного мислення у нападі у 16 та 17 років відповідно – 0,75 та 0,73. Зауважимо, що отримані нами результати кореляційного аналізу підтверджуються як вітчизняними науковцями (В.М. Платонов, 2004; Ж.Л. Козіна, 2009), так і закордонними (G. Stiehler, G. Konzag, H. Dobler 1988).

Отже, провівши кореляційний аналіз ми визначили, що ефективність ігрової діяльності баскетболістів 10-17 років, в основному, залежала від спеціальних рухових здібностей та психофізіологічних функцій, а В.М. Платонов (2004), Ж.Л. Козіна (2010) та А.І. Вальгін (2003) відмічають залежність тактичної підготовленості від тих же параметрів, що дає можливість використати формулу прямої пропорційної залежності для об'єктивного оцінювання тактичної підготовленості баскетболістів.

На цьому етапі дослідження ми зіткнулися з проблемою визначення загального рівня спеціальної рухової підготовленості (ЗРСРП), оскільки спеціальні рухові здібності баскетболістів відображають різні параметри їх рухової діяльності і можуть одночасно перебувати на різному рівні розвитку в одного спортсмена. Виходячи з цього, на базі отриманих даних про стан розвитку спеціальних рухових здібностей юних спортсменів, нами розроблено спосіб комплексного їх контролю на основі оцінкових таблиць і подальшої простої сумачії отриманих значень: 1 – розвиток нижчий середнього рівня, 2 – середній рівень, 3 – розвиток вищий середнього рівня. Чим вища сума отриманих балів – тим вища комплексна оцінка спеціальної рухової підготовленості (КОСРП), загальний рівень розвитку якої також визначали за розробленими оцінковими таблицями.

Отже, для визначення тактичної підготовленості баскетболістів у формулі прямої пропорційної залежності використовували такі показники:

$$Y = K X + A \text{ (формула прямої пропорційної залежності), де}$$

Y – тактична підготовленість;

K – коефіцієнт пропорційності;

X – інтегральний коефіцієнт корисної дії спортсмена;

A – коефіцієнт тактичного мислення.

Коефіцієнтом пропорційності вважатимемо загальний рівень спеціальної рухової підготовленості.

Враховуючи те, що показники мають різну розмірність, а саме: загальний рівень спеціальної рухової підготовленості (ЗРСРП) – умовні одиниці; інтегральний коефіцієнт корисної дії спортсмена (ІККДС) – вимірювався у відсотках; коефіцієнт тактичного мислення (КТМ) – вимірювався у відсотках, тому ми здійснюємо нормування цих величин введенням натурального логарифму, де формула визначення тактичної підготовленості баскетболістів матиме такий вигляд:

$$\text{ТПН (тактична підготовленість у нападі)} = \ln \text{ЗРСРП} \times \ln \text{ІККДС} + \ln \text{КТМН} = \ln(\text{ЗРСРП} \times \text{ІККДС}) + \ln \text{КТМН}$$

$$\text{ТПЗ (тактична підготовленість у захисті)} = \ln \text{ЗРСРП} \times \ln \text{ІККДС} + \ln \text{КТМЗ} = \ln(\text{ЗРСРП} \times \text{ІККДС}) + \ln \text{КТМЗ}$$

Використовуючи розроблені формули ми встановили, що тактична підготовленість баскетболістів у нападі (КТПН) та захисті (КТПЗ) від 10 років (відповідно $88,72 \pm 9,18$ у.о. та $91,00 \pm 9,36$ у.о.) до 17 років (відповідно $413,51 \pm 54,76$ у.о. та $417,10 \pm 54,75$ у.о.) – покращувалася з віком, а, особливо, у період від 12 (відповідно $131,02 \pm 13,03$ у.о. та $130,46 \pm 12,84$ у.о.) до 13 років (відповідно $201,02 \pm 24,75$ у.о. та $198,96 \pm 24,87$ у.о.), де ми відмічали значні річні прирости ($p < 0,05$).

Отже, нами розроблено методику дослідження тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST» та способи визначення тактичної і спеціальної рухової підготовленості, на базі яких ми отримали об'єктивні показники тактичного мислення, тактичної підготовленості та спеціальної рухової підготовленості, що

ягли в основу побудови структурних моделей управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10–12, 13 і 14–17 років.

Так, структурна модель управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10–12 років свідчить, що на якість ігрової діяльності баскетболістів (ІККДС) цього вікового періоду найбільше впливали тільки три компоненти: тактична підготовленість у нападі (КТПН) та захисті (КТПЗ) і спеціальна рухова підготовленість (ЗРСРП) (рис. 1).

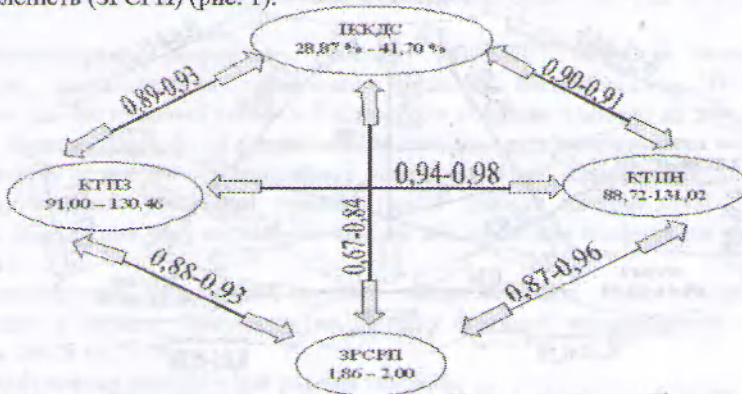

Рис. 1. Структурна модель управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10 – 12 років (r)

На якість ігрової діяльності баскетболістів 13 років крім вказаних компонентів впливає і тактичне мислення у нападі (КТМН) (рис. 2).

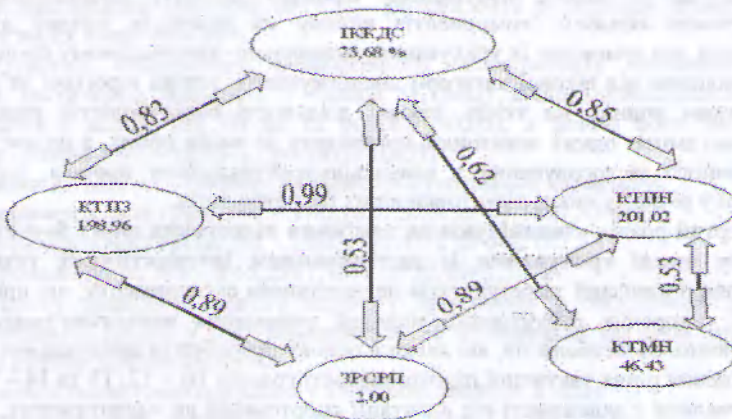

Рис. 2. Структурна модель управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 13 років (r)

Якщо структурна модель баскетболістів 10–12 років складалася з трьох компонентів, 13-річних – з чотирьох компонентів, то у гравців 14–17 років до структурної моделі включено п'ятий компонент, а саме тактичне мислення у захисті (КТМЗ) (рис. 3).

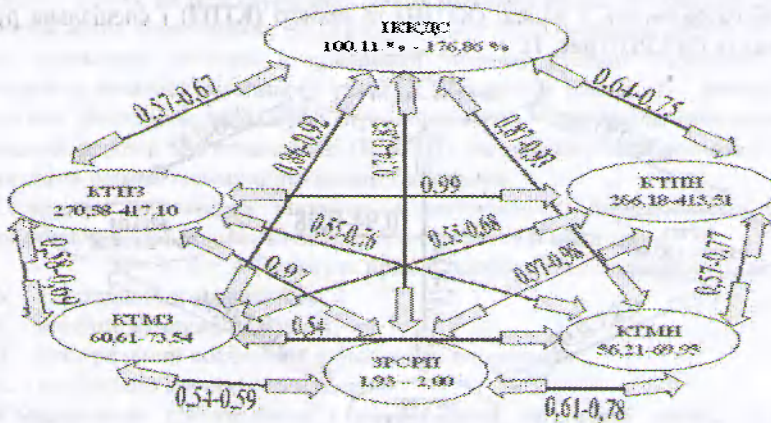

Рис. 3. Структурна модель управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 14–17 років (r)

Розроблені динамічні (у віковому аспекті) структурні моделі управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10–12, 13 і 14–17 років показують, що з віком, набуванням ігрового досвіду, підвищенням рівня підготовленості кількість компонентів впливу на якість їх ігрової діяльності збільшується, що зумовлює їх урахування у навчально-тренувальному процесі. Крім цього, незалежно від вікової категорії досліджуваних, значні вірогідні зв'язки між компонентами впливу на якість ігрової діяльності баскетболістів різного віку відчать, що зміни одних показників призведуть до зміни інших, а це дає підстави їх варіативного застосування у навчально-тренувальному процесі, тобто його оптимізації у річному циклі підготовки юних баскетболістів.

Четвертий розділ «Індивідуальна тактична підготовка юних баскетболістів у річному циклі тренування із застосуванням інтерактивних технологій» містить опис організації та результатів педагогічного експерименту, що проведений за основи створених структурних моделей управління навчально-тренувальним процесом юних баскетболістів, які лягли в основу розробки індивідуальних програм для підвищення рівня тактичної підготовленості гравців 10 – 12, 13 та 14 – 17 років, які корегувалися у залежності від адаптації спортсменів до навантаження. Також у розділі обґрунтовано розроблену методичку індивідуальної тактичної підготовки баскетболістів 10 – 17 років.

Для проведення педагогічного експерименту було організовано три групи досліджуваних, що склалися з юних баскетболістів 10 – 17 років:

- 1) експериментальна група №1 (ДЮСШ БК «Говерла» м. Івано-Франківськ)

- індивідуальна тактична підготовка через удосконалення спеціальних рухових здібностей баскетболістів;

2) експериментальна група №2 (ДЮСШ БК «Черкаські мавпи» м. Черкаси)

- індивідуальна тактична підготовка через комплексне удосконалення активного мислення і спеціальних рухових здібностей баскетболістів;

3) контрольна група №3 (ДЮСШ №2 м. Івано-Франківськ)

- тактичну підготовку здійснювали згідно до програми ДЮСШ та планування ренерів.

Використовуючи розроблену програму «BASKETTEST» як інтерактивну ехнологію, удосконалення тактичного мислення баскетболістів 10–17 років роводили під час планової тактичної підготовки команди один раз на тиждень. Для ожного баскетболіста були розроблені індивідуальні навантаження, виходячи з івня розвитку їх тактичного мислення у нападі та захисті, пріоритетів до захисних і атакуючих дій, розумової працездатності (робота завершувалася за умов отного збільшення часу вирішення завдань або зниження коефіцієнта тактичного ислення).

Удосконалення спеціальної рухової підготовленості юних баскетболістів дійсновали у процесі тренування на початку основної частини після розминки продовж 20-25 хв., а саме:

у підготовчому періоді – три рази на тиждень;

у змагальному періоді – одне відповідне тренування на тиждень.

Для кожного баскетболіста були розроблені індивідуальні програми фізичних авантажень (кількість повторень, тривалість відпочинку, інтенсивність виконання), кі постійно коригувалися у залежності від процесів адаптації спортсменів.

Педагогічний експеримент тривав упродовж підготовчого (серпень-жовтень 011 р.) та змагального (жовтень 2011 р – квітень 2012 р) періодів річного циклу зенування юних баскетболістів.

У результаті проведеного педагогічного експерименту встановлено, що ефіцієнт тактичного мислення у нападі (КТМН) дещо підвищувався в усіх аскетболістів у період від 10 до 12 років ($p>0,05$), а значні його зміни були дмічені у гравців 13–14 та 16–17 років ($p<0,05$).

Так зміни КТМН у 13-річних спортсменів були такого характеру:

- експериментальна група №1 – з $46,18 \pm 1,32\%$ до $54,28 \pm 1,31\%$;
- експериментальна група №2 – з $46,43 \pm 1,41\%$ до $58,21 \pm 1,38\%$;
- контрольна група №3 – з $46,23 \pm 1,48\%$ до $50,45 \pm 1,32\%$.

При цьому відмітимо значну перевагу показників у баскетболістів другої експериментальної групи, у яких комплексно удосконалювали тактичне мислення і еціальну рухову підготовленість.

Аналогічні зміни спостерігалися у 14-річних гравців, а саме:

- експериментальна група №1 – з $55,88 \pm 1,42\%$ до $63,68 \pm 1,26\%$;
- експериментальна група №2 – з $56,21 \pm 1,33\%$ до $67,64 \pm 1,28\%$;
- контрольна група №3 – з $55,64 \pm 1,38\%$ до $59,75 \pm 1,25\%$.

Значні позитивні зрушення КТМН у 17-річних спортсменів також рактеризувалися більш істотними змінами у гравців експериментальної групи №2

з приростом на 11,94%, при покращенні на 6,90% та 4,08% у першій та контрольній групах відповідно.

Крім цього було зафіксоване значне покращення стану тактичного мислення у нападі у 16-річних баскетболістів, але тільки в експериментальних групах ($p < 0,05$), причому у другій групі юні спортсмени мали більш високі показники КТМН (78,58±1,34%), ніж у першій (74,22±1,42%) ($p < 0,05$) (рис. 4).

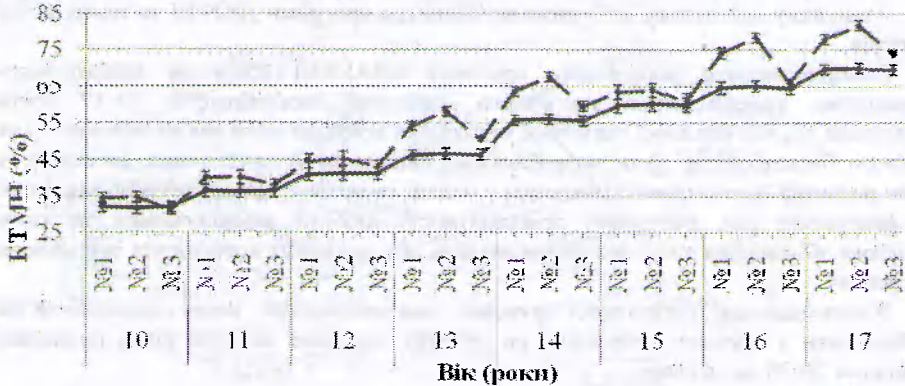

Рис. 4. Зміни тактичного мислення у нападі баскетболістів 10 – 17 років у результаті педагогічного експерименту:

№1, №2 – експериментальні групи, №3 – контрольна група.

— до експерименту, — — після експерименту.

Показники тактичного мислення у захисті залишалися без особливих змін в усіх досліджуваних баскетболістів у період від 10 до 13 років ($p > 0,05$) (рис. 5).

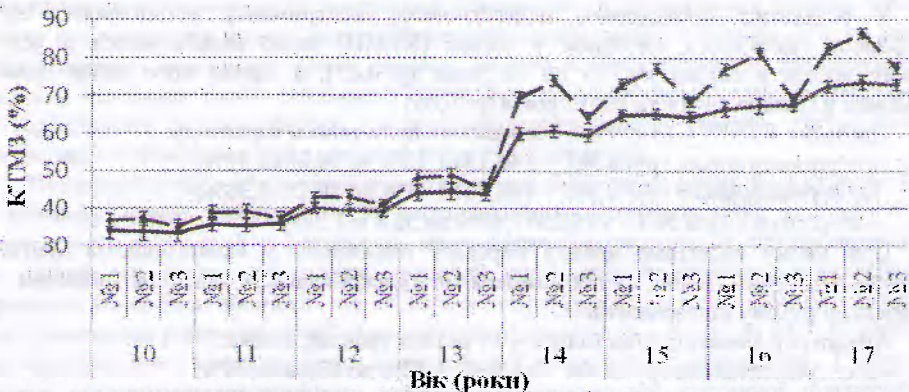

Рис. 5. Зміни тактичного мислення у захисті баскетболістів 10 – 17 років у результаті педагогічного експерименту:

№1, №2 – експериментальні групи, №3 – контрольна група.

— до експерименту, — — після експерименту.

Значні прирости коефіцієнта тактичного мислення у захисті (КТМЗ) зпостерігалися у всіх баскетболістів від 14 до 17 років ($p < 0,05$), за винятком 16-річних гравців, у яких позитивні зрушення були відмічені тільки в експериментальних групах.

Результати тактичного мислення у захисті також характеризувалися більшачними зрушеннями у баскетболістів експериментальної групи №2 ($p < 0,05$), у яких комплексно удосконалювали тактичне мислення та спеціальну рухову підготовленість. Так, їх прирости КТМЗ у середньому склали 13,12%, при відповідних змінах у гравців першої експериментальної групи – 9,60%, а у контрольної групи – 3,60%.

Зміни спеціальних рухових здібностей, у результаті педагогічного експерименту мали подібну динаміку формування. Тому ми представимо результати тільки однієї, а саме здібності юних спортсменів до погодження рухових дій, що відображатиме загальні зміни спеціальної рухової підготовленості баскетболістів 0-17 років (рис. 6).

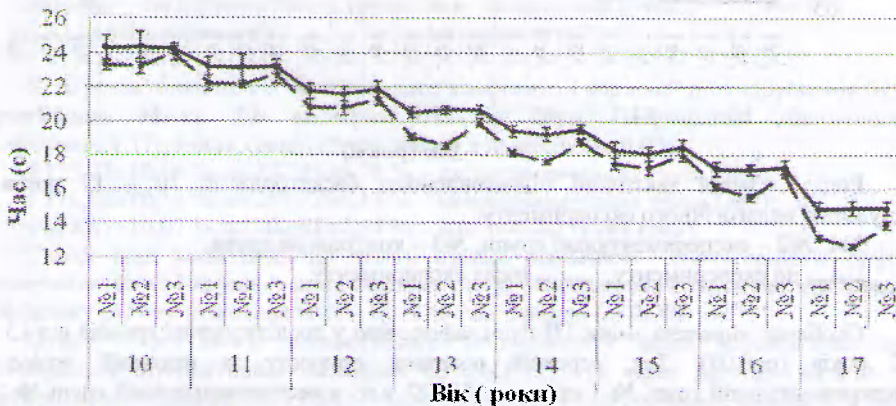

Рис. 6. Зміни здібності до погодження рухових дій баскетболістів 10 – 17 років / результати педагогічного експерименту:

№1, №2 – експериментальні групи, №3 – контрольна група.

— до експерименту, — — після експерименту.

Так, показники здібності гравців до погодження рухових дій залишалися без особливих змін у всіх досліджуваних спортсменів від 10 до 12 років ($p > 0,05$).

Перші значні позитивні зрушення цієї здібності були зафіксовані у 13-річних баскетболістів, причому зміни були зафіксовані в усіх спортсменів. Також відмітимо, що результати гравців експериментальної групи №2, у яких комплексно удосконалювали тактичне мислення і спеціальну рухову підготовленість, були значно вищими.

Відповідні позитивні зрушення спеціальної рухової підготовленості були відмічені у всіх 14-річних та 17-річних гравців ($p < 0,05$) при значно вищому рівні звитку у баскетболістів другої експериментальної групи. Також відмітимо

відповідне покращення показників у спортсменів 16-ти років, але тільки в експериментальних групах.

Тактична підготовленість юних баскетболістів у нападі та захисті змінювалася за подібною динамікою, тому її формування у результаті педагогічного експерименту ми подаємо у вигляді одного графіка (рис. 7).

Значні позитивні зрушення тактичної підготовленості (ТП) були відмічені в усіх спортсменів від 10 до 17 років ($p < 0,05$), за винятком показників гравців контрольної групи у 11, 12 та 15 років ($p > 0,05$).

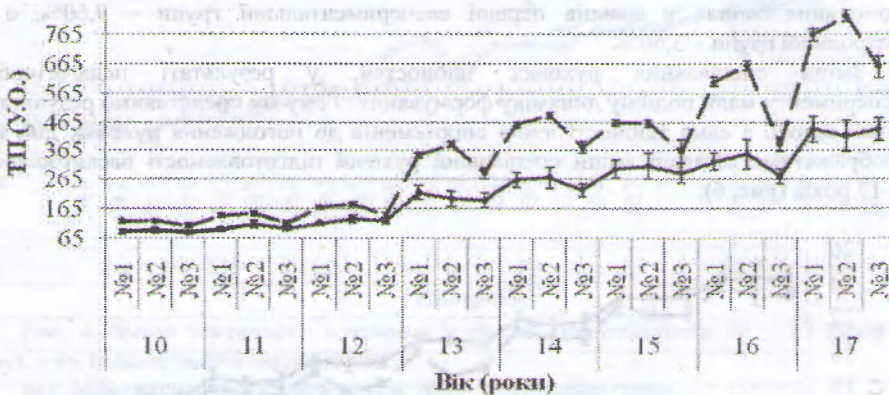

Рис. 7. Зміни тактичної підготовленості баскетболістів 10 – 17 років у результаті педагогічного експерименту:

№1, №2 – експериментальні групи, №3 – контрольна група.

— до експерименту, — — після експерименту.

Особливо виражені зміни ТП були зафіксовані у досліджуваних гравців від 13 до 17 років ($p < 0,05$). Так, середній показник приросту за вказаний період у експериментальній групі № 1 становив 216,72 у.о., у експериментальній групі № 2 – 253,93 у.о., у контрольній групі – 128,46 у.о. Тобто комплексне удосконалення тактичного мислення і спеціальних рухових здібностей, що впроваджене у навчально-тренувальний процес досліджуваних другої експериментальної групи, має більш виражений вплив на підвищення рівня тактичної підготовленості юних баскетболістів.

Оскільки В.М. Платонов (2004), Л.П. Матвеев (2008), Ж.Л. Козіна (2010) відмічають вплив тактичної підготовленості на якість ігрової діяльності, тому для підтвердження цього нами проведено дослідження ІККДС у баскетболістів до та після педагогічного експерименту.

Так, якість ігрової діяльності юних спортсменів (ІККДС) змінювалася з різною інтенсивністю. У перші три роки підготовки, від 10 до 12 років, якісних змін ігрової діяльності не виявлено ($p > 0,05$).

Значні позитивні зрушення ефективності гри були зафіксовані у баскетболістів від 13 до 14 років, про що свідчили вірогідні зміни їх ІККДС на 26,55% (група №1); 36,00% (група №2) і 15,06% (контрольна група) у 13 років, та відповідно на 28,71%, 38,05% і 17,55% у 14 років, (рис. 8).

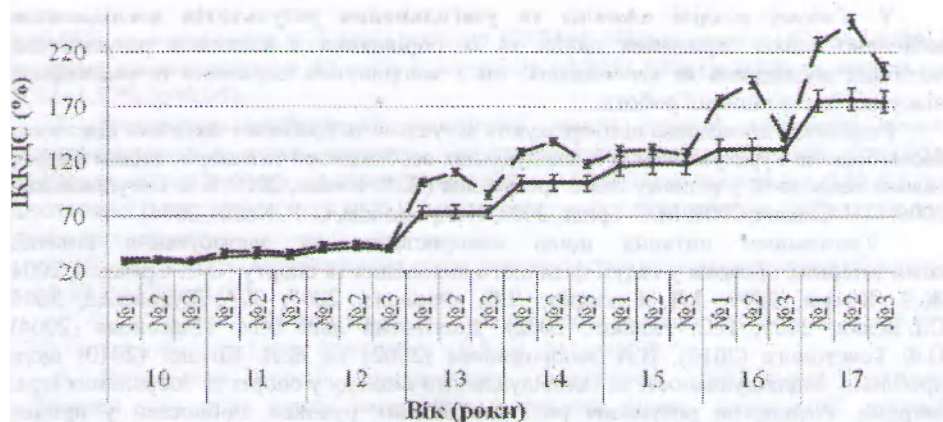

Рис. 8. Зміни якості ігрової діяльності баскетболістів 10 – 17 років у результаті педагогічного експерименту:

№1, №2 – експериментальні групи, №3 – контрольна група.

— до експерименту, — — після експерименту.

У 16 років підвищення інтегрального коефіцієнта корисної дії спортсменів було характерним тільки для експериментальних груп. Покращення відповідного коефіцієнта у 17-річних гравців були такого характеру ($p < 0,05$):

з $175,25 \pm 10,16$ % до $227,45 \pm 6,78$ % – експериментальна група (№1);

з $176,86 \pm 10,18$ % до $247,72 \pm 6,11$ % – експериментальна група (№2);

з $174,87 \pm 10,07$ % до $202,61 \pm 7,54$ % – контрольна група (№3).

Також слід відмітити, що якість ігрової діяльності баскетболістів другої експериментальної групи, у яких комплексно удосконалювали тактичне мислення і спеціальну рухову підготовленість, була значно вищою ($p < 0,05$).

Отже, у результаті педагогічного експерименту нами встановлено що, вжиття в практику використання інтерактивної методики «BASKETTEST» один раз на тиждень та удосконалення спеціальної рухової підготовленості у підготовчому періоді три рази на тиждень, а у змагальному періоді один раз на тиждень у комплексі, найбільш ефективно впливає на підвищення рівня тактичної підготовленості баскетболістів 10-17 років, і як наслідок – на якість їх ігрової діяльності.

У результаті впровадження розробленої нами методики індивідуальної тактичної підготовки з використанням інтерактивних технологій у навчально-тренувальний процес юних баскетболістів у річному циклі тренування юнацька жірна команда Черкаської області, що складалася із досліджуваних другої експериментальної групи:

- посіла 2 місце у чемпіонаті України 2011–2012 р.;

- посідає 1 місце у Всеукраїнській юнацькій баскетбольній лізі;

- перебуває на 2 місці у Європейській юнацькій лізі.

П'ять спортсменів, що входили до 2-ої експериментальної групи дослідження зішли до складу кадетської збірної України на чолі зі своїм тренером.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» здійснено аналіз отриманих даних та їх порівняння з наявними результатами подібних досліджень як вітчизняних, так і закордонних науковців та узагальнено підсумки дисертаційної роботи.

Результати досліджень підтверджують актуальність проблеми тактичної підготовки баскетболістів з урахуванням їх індивідуальних особливостей та використанням інтерактивних технологій у річному циклі тренування (Ж.Л. Козіна, 2010; Б.Б. Петушинський, 2006; С.Н. Єлевич, 2008; М.С. Бріль, 2001; N. Apostolidis, G. P. Nassis, 2004).

Узагальнено питання щодо використання та застосування новітніх комп'ютерних програм у галузі фізичного виховання та спорту (С.С. Єрмаков, 2004; Ж.Л. Козіна, 2009; І.Д. Глазирін, Л.С. Фролова, 2007; Л.А. Жуковська, 2006; С.І. Бєлих, 2005; В.С. Ашанін, 2002). Доповнено дані В.М. Платонова (2004), О.Ф. Товстоного (2010), В.А. Запорожанова (2002) та Ж.Л. Козіної (2010) щодо проблеми індивідуальності та індивідуального підходу у спорті та спортивних іграх зокрема. Розширено розуміння ролі спеціальних рухових здібностей у процесі тактико-технічної підготовки баскетболістів (А.Ю. Гроза, В.В. Рихліцький, О.Ю. Рибак 2007; Л.В. Костицова, 2003; Е.Ю. Дорошенко, 2005;).

Абсолютно новими є запропоновані нами методика об'єктивного контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», способи визначення тактичної підготовленості та комплексної оцінки спеціальної рухової підготовленості баскетболістів, структурні моделі управління навчально-тренувальним процесом на базі яких розроблена методика індивідуальної тактичної підготовки юних баскетболістів з використанням інтерактивних технологій у річному циклі тренування.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури показав, що удосконалення процесу тактичної підготовки є одним з головних завдань у спортивних іграх та баскетболі зокрема, а застосування індивідуального підходу у командних видах спорту є основним принципом реалізації усіх різновидів підготовки а також і в тактичній. Водночас визначено, що інтерактивні технології сприяють індивідуалізації та оптимізації навчального процесу, розширюють арсенал використання різних підходів і методів, підвищують можливості отримання об'єктивної інформації.

2. Встановлено, що систематичні заняття баскетболом практично не впливають на загальні закономірності фізичного розвитку юних гравців, а їх більш високі показники довжини тіла, на 4-5 см, є наслідком спортивного відбору. Крім цього рухова активність юних спортсменів значно підвищує функціональні можливості їх серцево-судинної та дихальної систем організму.

3. Визначено, що кількісні та якісні показники ігрової діяльності баскетболістів 10-17 років збільшуються залежно від їх ігрового досвіду, відповідно від $4,03 \pm 1,17\%$ до $13,78 \pm 1,43\%$ ($p < 0,05$) та від $0,29 \pm 0,12\%$ до $6,99 \pm 0,17\%$ ($p < 0,05$).

4. Розроблено автоматизовану методику контролю та удосконалення тактичного мислення баскетболістів «BASKETTEST», що дало можливість отримати об'єктивні результати тактичного мислення гравців 10-17 років, які свідчили про поступове удосконалення тактичного мислення у нападі від 10 до 12 років ($31,54 \pm 1,55\%$ - $41,11 \pm 1,84\%$) та захисті від 10 до 13 років ($33,82 \pm 2,43\%$ - $44,37 \pm 2,06\%$), його значне покращення від 13 до 14 років у нападі ($46,43 \pm 1,41\%$ - $56,21 \pm 1,33\%$ ($p < 0,05$)) та від 14 до 15 років у захисті ($60,61 \pm 1,53\%$ - $65,18 \pm 1,28\%$

($p < 0,05$), незначні зміни у 16 років у нападі ($65,21 \pm 1,54\%$) та захисті ($67,35 \pm 2,05\%$) і значному удосконаленні у 17 років у нападі до $69,95 \pm 1,38\%$ ($p < 0,05$) та захисті до $73,54 \pm 1,87\%$ ($p < 0,05$).

5. Визначено особливості залежності якості ігрової діяльності юних баскетболістів від рівня розвитку їх психофізіологічних функцій ($p < 0,05$), переважно від тактичного мислення у нападі ($r = 0,62-0,75$) та захисті ($r = 0,57-0,67$) і просторового мислення ($r = 0,61-0,72$), а також спеціальних рухових здібностей, які полягали у такому:

- 10 – 13 років – переважно від рівня розвитку спеціальних рухових здібностей ($r = 0,49-0,65$) ($p < 0,05$);

- 14 – 17 років – від рівня розвитку спеціальних рухових здібностей ($r = 0,49-0,74$) та психофізіологічних функцій ($r = 0,54-0,75$) ($p < 0,05$).

6. Розроблено спосіб комплексного оцінювання спеціальних рухових здібностей, що дало змогу визначити загальний рівень спеціальної рухової підготовленості, де у баскетболістів 10 – 17 років відповідні показники були у межах від $15,00 \pm 0,96$ у.о. до $16,23 \pm 1,17$ у.о., що відповідало середньому рівню розвитку. Крім цього обґрунтовано спосіб визначення тактичної підготовленості баскетболістів, який дав можливість визначити поступове її покращення у юних гравців від 10 до 17 років: у нападі – з $88,72 \pm 9,18$ у.о. до $413,51 \pm 54,76$ у.о. і у захисті – з $91,00 \pm 9,36$ у.о. до $417,10 \pm 54,75$ у.о.

7. Структурні моделі управління навчально-тренувальним процесом баскетболістів 10 – 17 років, свідчать, що якість ігрової діяльності баскетболістів залежить:

- у 10-12 років – від тактичної підготовленості у нападі ($r = 0,90-0,91$) і захисті ($r = 0,89-0,93$) та загального рівня спеціальної рухової підготовленості ($r = 0,67-0,84$);

- у 13 років – від тактичної підготовленості у нападі ($r = 0,85$) і захисті ($r = 0,83$), загального рівня спеціальної рухової підготовленості ($r = 0,53$) і тактичного мислення у нападі ($r = 0,62$);

- у 14-17 років – від тактичної підготовленості у нападі ($r = 0,64-0,75$) і захисті ($r = 0,57-0,67$), загального рівня спеціальної рухової підготовленості ($r = 0,74-0,83$) і тактичного мислення у нападі ($r = 0,87-0,93$) та захисті ($r = 0,86-0,92$).

8. Доведено ефективність застосування розробленої методики індивідуальної тактичної підготовки юних баскетболістів у річному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій, яка полягала у застосуванні методики «BASKETTEST» один раз на тиждень та удосконаленні спеціальної рухової підготовленості у підготовчому періоді три рази на тиждень, а у змагальному – один раз на тиждень, що підтверджувалося значними позитивними змінами показників тактичної підготовленості та якості ігрової діяльності гравців у вікових періоди у 13 років (відповідно з $201,02 \pm 24,75$ у.о. до $387,26 \pm 9,75$ у.о. ($p < 0,05$) і з $73,68 \pm 5,74\%$ до $109,68 \pm 3,21\%$ ($p < 0,05$)), 14 років (відповідно з $266,18 \pm 35,61$ у.о. до $482,14 \pm 9,72$ у.о. ($p < 0,05$) і з $100,11 \pm 7,04\%$ до $138,16 \pm 3,17\%$ ($p < 0,05$)), 16 років (відповідно з $350,09 \pm 51,53$ у.о. до $655,82 \pm 17,03$ у.о. ($p < 0,05$) і з $131,34 \pm 10,08\%$ до $192,41 \pm 5,57\%$ ($p < 0,05$)) та 17 років (відповідно з $413,51 \pm 54,76$ у.о. до $825,07 \pm 19,21$ у.о. ($p < 0,05$) і з $176,86 \pm 10,18\%$ до $247,72 \pm 6,11\%$ ($p < 0,05$)).

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення особливостей ігрової діяльності баскетболісток та розробки методик тактичної підготовки баскетболістів з урахуванням їх віково-статевих особливостей розвитку тактичного мислення, спеціальної рухової і тактичної підготовленості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Роботи, в яких відображені основні наукові результати дисертації

1. Базілевський А.Г. Методики контролю тактичного мислення баскетболістів / А.Г. Базілевський, І.Д. Глазирін // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, 2010. – №2. – С. 214-216. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, аналізі їх результатів та формулюванні висновків.*
  2. Базілевський А.Г. Основи формування тактичного мислення у нападі юних баскетболістів / А.Г. Базілевський, І.Д. Глазирін // Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів, 2011. – Т.1. – Випуск 15. – С. 11-15. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, аналізі їх результатів та формулюванні висновків.*
  3. Базілевський А.Г. Вікові основи формування тактичного мислення юних баскетболістів / А.Г. Базілевський // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2011, Т.1. – Випуск 86. – С. 20-23.
  4. Базілевський А.Г. Вплив рівня розвитку координаційних здібностей на техніко-тактичну підготовленість та якість ігрової діяльності баскетболістів 10-13 років / А.Г. Базілевський, І.Д. Глазирін // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2011, Т.2. – Випуск 91. – С. 121-123. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, аналізі їх результатів та формулюванні висновків.*
  5. Базілевський А.Г. Вікові особливості формування тактичного мислення юних баскетболістів під час виконання захисних дій / А.Г. Базілевський // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2011, Випуск 14. – С. 92-96.
  6. Базілевський А.Г. Вплив координаційних здібностей на якість ігрової діяльності баскетболістів 14-17 років / А.Г. Базілевський // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК, 2012. – Випуск №1. – 2012. – С. 28-31.
  7. Базілевський А.Г. Вплив координаційних здібностей на якість ігрової діяльності юних баскетболістів / А.Г. Базілевський // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2012, Т.3. – Випуск 98. – С. 42-45.
- Опубліковані роботи апробаційного характеру***
1. Базілевський А.Г. Взаємозв'язок коефіцієнта тактичного мислення у нападі з деякими психофізіологічними показниками юних баскетболістів / А.Г. Базілевський, І.Д. Глазирін // Тези доповідей науково-практичної конференції. – Черкаси, 2010. – С. 7. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, аналізі їх результатів та формулюванні висновків.*
  2. Базілевський А.Г. Залежність тактичного мислення юних баскетболістів у нападі та захисті з деякими різновидами мислення / А.Г. Базілевський // Тези матеріалів XIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених «Родзинка». – Черкаси, 2011. – С. 173-175.

АНОТАЦІЇ

Базілевський А.Г. Індивідуальна тактична підготовка юних баскетболістів річному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного ховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт. – Іржавний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту, Київ, 2012.

У роботі подано результати дослідження фізичного, психофізіологічного озвитку, стану серцево-судинної та дихальної систем, спеціальних рухових здібностей аскетболістів 10-17 років та якості їх ігрової діяльності. На основі кореляційного алізу встановлено фактори впливу на ефективність гри юних спортсменів.

Розроблено авторську методику «BASKETTEST» для контролю і удоскоалення тактичного мислення баскетболістів та способи визначення тактичної ідготовленості й рівня розвитку спеціальної рухової підготовленості. Застосування их розробок у навчально-тренувальному процесі дало змогу отримати об'єктивні ані тактичного мислення, тактичної підготовленості та визначити загальний рівень пеціальної рухової підготовленості юних гравців.

Побудовано структурні моделі управління навчально-тренувальним процесом аскетболістів 10–12, 13 і 14–17 років, що свідчать про залежність між омпонентами впливу на якість ігрової діяльності юних спортсменів та збільшення і кількості залежно від ігрового стажу. На основі моделей розроблено експериментальні методики індивідуальної тактичної підготовки юних баскетболістів у ічному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій.

Значне підвищення тактичної підготовленості та якості ігрової діяльності у аскетболістів від 13 до 14 років та від 16 до 17 років підтвердило ефективність озробленої методики індивідуальної тактичної підготовки, що передбачала омплексне удосконалення тактичного мислення та спеціальної рухової підговлненості юних гравців у річному циклі тренування.

Ключові слова: юні баскетболісти, тактична підготовка, тактична ідготовленість, тактичне мислення, спеціальна рухова підготовленість, методика, ієрактивні технології, індивідуальність.

Базилевский А.Г. Индивидуальная тактическая подготовка юных аскетболистов в годовом цикле тренировки с использованием интерактивных ехнологий. – На правах рукописи.

Диссертация на получение учёной степени кандидата наук по физическому зпитанию и спорту по специальности 24.00.01 – Олимпийский и профессиональньй спорт. – Государственный научно-исследовательский институт физической ьльтуры и спорта, Киев, 2012.

В работе представлены результаты исследования физического и психофизиогического развития, состояния сердечно-сосудистой и дыхательной систем, пециальных двигательных способностей баскетболистов 10-17 лет и качества их гровой деятельности. На основе корреляционного анализа установлено значительзе влияние специальных двигательных способностей ($r = 0,49-0,74$) и психофизиогических функций ($r = 0,54-0,75$) на эффективность игры юных спортсменов.

Разработаны авторская методика "BASKETTEST" для контроля и усовершенствовния тактического мышления баскетболистов, способы определения тактической здготовленности и уровня развития специальной двигательной подготовленности. рименение данных разработок в учебно-тренировочном процессе позволило получить

объективные данные тактического мышления в нападении и защите у баскетболистов от 10 (31,54±1,55% и 33,82±2,43% соответственно) до 17 лет (69,95±1,38% и 73,54±1,87%, соответственно). Также получены показатели тактической подготовленности у игроков тех же возрастных категорий в нападении – 88,72±9,18 у.е. в 10 лет и 413,51±54,76 у.е. в 17 лет и защите – 91,00±9,36 у.е. в 10 лет и 417,10±54,75 у.е. в 17 лет. Удалось определить общий уровень развития специальной двигательной подготовленности юных игроков, который соответствовал среднему.

На основе данных о качестве игры, тактического мышления, тактической подготовленности и уровня развития специальной двигательной подготовленности построены структурные модели управления учебно-тренировочным процессом баскетболистов 10–12, 13 и 14–17 лет. Данные модели свидетельствовали о взаимосвязи между компонентами влияния на качество игровой деятельности юных спортсменов и показали, что с возрастом, приобретением игрового опыта, повышением уровня подготовленности их количество увеличивается, что предусматривает их учёт при построении учебно-тренировочного процесса, а именно:

- в 10-12 лет эффективность игровой деятельности зависела от тактической подготовленности в нападении и защите и общей двигательной подготовленности;
- в 13 лет – от тактической подготовленности в нападении и защите, общей двигательной подготовленности и тактического мышления в нападении;
- в 14-17 лет – от тактической подготовленности в нападении и защите, общей двигательной подготовленности, тактического мышления в нападении и защите.

Кроме этого, независимо от возрастной категории испытуемых, значительные достоверные связи между компонентами влияния на качество игровой деятельности баскетболистов разного возраста свидетельствуют, что изменения одних показателей приведут к изменению других, а это дает основания их вариативного применения в учебно-тренировочном процессе, то есть его оптимизации в годичном цикле подготовки юных баскетболистов.

Используя структурные модели управления учебно-тренировочным процессом, разработаны и экспериментально проверены методики индивидуальной тактической подготовки юных баскетболистов в годовом цикле тренировки с применением интерактивных технологий.

Значительное повышение тактической подготовленности и качества игровой деятельности баскетболистов от 13 до 14 лет и от 16 до 17 лет подтвердило эффективность разработанной методики индивидуальной тактической подготовки, которая предполагала комплексное усовершенствование тактического мышления и специальной двигательной подготовленности у юных игроков в годичном цикле тренировки.

Ключевые слова: юные баскетболисты, тактическая подготовка, тактическая подготовленность, тактическое мышление, специальная двигательная подготовленность, методика, интерактивные технологии, индивидуальность.

Bazylevsky A.H. Individual Tactic Training of Young Basketball Players in the Year Training Cycle Using Interactive Technologies. – On the right manuscript.

The thesis on acquiring the degree of Candidate of Sciences in Physical Training and Sport in Speciality 24.00.01 – Olympic and Professional Sport. – State Research Institute of Physical Culture and Sport, Kyiv, 2012.

The investigation results of physical and psychophysiological development, the state of cardio-vascular and respirative systems, special motor abilities of basketball players aged 10-17 and the quality of their playing activity are presented in the work. The significant effect of special motor abilities ($r = 0,49-0,74$) and psychophysiological

tions ($r = 0,54-0,75$) on the game efficiency of young sportsmen was determined on basis of the correlation analysis.

"BASKETTEST" author's methods for the control and improvement of basketball players' tactic thinking and the ways of determining tactic preparedness and the development level of special motor preparedness were developed. The application of these developments in the training process allowed to get objective data of tactic thinking in attack and defense among the basketball players aged 10 ($31,54 \pm 1,55\%$ and $33,82 \pm 2,43\%$ respectively) – 17 ($69,95 \pm 1,38\%$ and $73,54 \pm 1,87\%$, respectively). Besides, the indexes of tactic preparedness of players in the same age categories were determined in attack ($72 \pm 9,18$ cu at the age of 10 and $413,51 \pm 54,76$ cu at the age of 17) and defense ($100 \pm 9,36$ cu at the age of 10 and $417,10 \pm 54,75$ cu at the age of 17). We were able to determine the general development level of special motor training for the young players responding to the average level.

The structural control models of training process of basketball players aged 10-12, 14-17 were built on the data basis of game quality, tactic thinking, tactic preparedness and development level of special motor preparedness; they showed the correlation between the components of effect on the quality of their game activity and the increase of number from 3 till 5 depending on their game experience. The methods of individual tactic training of young basketball players in the year training cycle using interactive technologies were developed and checked experimentally using these models.

The significant increase of tactic preparedness and game quality of basketball players aged 13-14 and 16-17 proved the efficiency of developed methods of individual tactic preparedness that implied complex improvement of tactic preparedness and special motor preparedness of young players in year training cycle.

Keywords: young basketball players, tactic training, tactic preparedness, tactic thinking, special motor preparedness, methods, interactive technologies, personality.